

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
"זה יוסף שהיה אב בחכמה" (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת תצוה תשפ"ד • שנה ג' - גליון קס"ג • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית האוצר
מערכת כללי

ועשית בגדי קדש לאהרן אחיה לכבוד ולתפארת (כח, ב).

הבגדים - לכהונה או לעבודה | 'לכבוד ולתפארת' - דוקא לאהרן

נסתפקתי באתון דאורייתא (כלל יט פסקא יב), אם הבגדים נצרכים רק מפאת הכהן העובד - לשיחשב כהן, זולת הבגדים אינו נחשב כהן, כדדרשינן בובחים (כד): 'הכהן' (ויקרא א, ה) - בכיהונו, פירוש, שיהיה לבוש בגדי כהונה (רשיי שם ד"ה בכיהונו), דאי לאו הכי לא חשיב כהן. ושם (יז): בזמן שבגדיהם עליהם - כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם - אין כהונתם עליהם. וכזה עוד בכמה דוכתי (שם יח: יומא מג). אבל גוף העבודה אינה נצרכת בעצמותה כלל לבגדים, וגם בלי בגדים אין שם חסרון - רק מה שעבד זר, דאין בגדיהם עליהם - אין כהונתם עליהם, והוי ליה עבודה בזר, אבל בגוף העבודה בעצמותה באמת אין הבגדים פועלים כלל. או דילמא גם גוף העבודה והקרבן בעצמותם צריכים לבגדים והם פועלים בגוף העבודה כו', עיין שם היטב מה שכתבתי שם (פסקא יג-יח) בהז.

ועיין בספר אור החיים על התורה שמות (כאן), ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת, וז"ל: צריך לדעת מה היא כוונת ד' באומרו 'לכבוד' וגו', אחר שמודיע מעשיהם ואופניהם, ואם להודיע שבגדים אלו יש בהם לאהרן כבוד ותפארת - מה יצא לנו מזה. ואולי שיתבאר על פי מה שאמרו בפרק אין מעמידין (עבודה זרה לד.) וז"ל: שאלו את רבי עקיבא, במה שימש משה שבעת ימי המלוואים, לא הוי בידיה, אתא ושאל בי מדרשא, אמרו ליה, בחלוק לבן שאין בו אימרא, עד כאן. הנה ממה ששימש משה בשבעת ימי המלוואים בחלוק, זה יגיד שאין הבגדים מעכבין אלא לאהרן ולבניו, אבל זולת הכהנים - תתרצה עבודת הקרבנות בלא בגדים. והוא מה שמודיעו באומרו 'לכבוד' וגו', לא תחשוב כי הבגדים לצורכי עבודה לבד, ויתחייב הדבר ללובשם משה בעבודת ימי המלוואים, ולא כן הוא, אינם אלא 'לכבוד' וגו' - למְשִׁרַת קבוע לעבודתו, אבל לצד העבודה לבד כשתהיה בזולת אהרן ובניו - יעבדו בחלוק לבן, וכמו שכן שימש משה כנזכר, עכ"ל ז"ל.

ומבואר מדברי האור החיים, דאין הבגדים נצרכים לגוף העבודה כלל, ועניינם רק לכבוד

ולתפארת, למשרת הקבוע לעבודה, היינו לאהרן ובניו שנעשה מפואר על ידי הבגדים, וכשחסר לו זה הכבוד והפאר של הבגדים הוא גרעון וחסרון במעלת כהונתו וקביעות שירותו, והוי ליה כאינו כהן ופסול לעבודה, דהוי ליה כזר, אבל גוף העבודה אין צריכה כלל לבגדים, ולכן כל שהעבודה נעשית שלא על ידי אהרן ובניו אין שם צורך לבגדים, כיון דגוף העבודה אינה צריכה להם, והם רק לכבוד ופאר למשרת הקבוע - היינו אהרן ובניו. ואם כן הרי דברי האור החיים הנ"ל דהעבודה אין צריכה כלל לבגדים, ובאתי רק להעיר.

שב דנהמתא
אתר

והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה ארג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע (כח, לג).

ענין מראות נגעים כמנין הפעמונים
גמרא זבחים (פח): תנו רבנן, מעיל - כולו של תכלת היה וכו', ומביא ע"ב זגין שבהם ע"ב עינבלין, ותולה ל"ו מצד זה ול"ו מצד זה. רבי דוסא אומר כו', ל"ו הוי, י"ח מצד זה וי"ח מצד זה. אמר רבי עיבני בר ששון, כמחלוקת כאן כך מחלוקת במראות נגעים, דתנן (נגעים פ"א מ"ד), מראות נגעים, רבי דוסא בן הרכינס אומר - ל"ו, עקביא בן מהללאל אומר - ע"ב, עכ"ל הגמרא. וצריך להבין, מה ענין מראות נגעים למעיל - וכמו שעמדו על זה בתוספות שם (ד"ה כמחלוקת), עיין שם².

ונראה לענ"ד, על פי הנודע מספר התיקונים (תיקון כא נח). כי חיבור דכר ונוקבא דקדושה נקרא 'ענג', בסוד הכתוב (ישעיה נח, יג) 'וקראת לשבת עונג' - עונתן של תלמידי חכמים וכו' (עיין כתובות סב: ורשיי ד"ה מעיש), כמאמר (ברכת יוצר אור לשבת) 'תפארת עטה ליום המנוחה' - הוא היחוד תפארת ומלכות (עיין סידור תפלה למשה לרמ"ק שם), ועל ידי זה 'ענג קרא ליום השבת'. אולם להיפוך - בקליפה, שם הצירוף מתהפך מ'ענג' לינגע', ונמצא ש'נגע' מורה על חיבור דכר ונוקבא דקליפה.

והנה נודע גם כן (עיין ארץ החיים התלים לב, ז; חומת אנך בפרשתנו אות ו) כי המעיל היה מפריד בין 'פועלי אוני' - דכר ונוקבא דקליפה (עיין ליקוטי תורה פרשת יתרו ד"ה דע), בסוד הכתוב הנאמר במעיל בפרשת תצוה 'שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע', שכן 'ליפיו סביב מעשה אורג'

- ראשי תיבות 'סמאל' דכר דקליפה (עיין תיקוני תיקון כב פח), 'יתחרא יהיה ל"ו לא יקרע' - ראשי תיבות 'לילית' נוקבא דקליפה (שם), ותיבת 'כפ"י' בנתיים המפריד ביניהם¹. ועל כן כפי בחינות הנמצאות בחיבור שלהם - אשר נגדם המה מראות נגעים וכו"ל, הוצרך להיות גם כן עינבלים במעיל - להפריד החיבור, ועל כן כמחלוקת כאן וכו', ודו"ק.

בית האוצר
מערכת א כלל קנה

ואכלו אתם אשר כפר בהם וגו' (כט, לג).

אכילת קדשים מצוה על הבעלים או שיתאכלו

אכילת קדשים, נודע הספק (עיין שו"ת שאגת אריה סימן לג קונטרס אחרון ד"ה ועוד יש, ואילך) אם המצוה שיאכלו הבעלים דווקא, או דילמא המצוה רק שיתאכלו הקדשים - יהיה האוכל מי שיהיה. וזהו בקדשים הנאכלים לבעלים, ואולם בקדשים הנאכלים לכהנים, הספק אם המצוה שיאכלם כהן העובד דווקא, או דילמא המצוה עליו לראות רק שיתאכלו הקדשים (עיין שו"ת חתם סופר או"ח סימן קמ ד"ה ב'; מנחת חינוך מצוה קב אות א), וזכות האכילה שלו, ואין חילוק בין אם אוכלם הוא או נותנם לכהן אחר לאכול.

ועיין תוספות יבמות (מ. ד"ה רצה), דלתירוצם הראשון שם המצוה דווקא שיאכלם אותו משמר או אותו בית אב, ולתירוצם השני מצוה על כהן המקריב שיאכל ממנה, אבל אין צריך שיאכל כולה, עיין שם.

ועיין עוד תוספות סוכה (מב. ד"ה מהו) דכתבו וז"ל: ואית ספרים דגרסי, מהו דתימא הני מילי מצוה דרמי עליה, אבל מצוה דלא רמי עליה - אימא לא, כלומר, לולב לא סגי ליה דלא שקיל, דאי אפשר על ידי אחרים, אבל חטאת אפשר שיאכלנה אחר, עכ"ל. וכמדומה שכבר הובאו דברי התוספות הנ"ל **באחרונים** (עיין אפיקי מגינים או"ח סימן א ביאורים ס"ק ב; שו"ת בית יצחק או"ח סימן כט אות ב).

ועיין עוד בספר אור החיים על התורה שמות (כאן), 'ואכלו אותם אשר כופר בהם', וז"ל: פירוש, לצד שהם בעליו, ולא לצד שהם כהנים, והוא אומרו 'אשר כופר בהם', כי אכילת שלמים לבעלים תפעיל הכפרה, ואפילו למשה אסורים, הגם שאוכל החזה שאסור לאהרן, עכ"ל. הנה דסבירא ליה ז"ל מפשוטו של מקרא שצריך שתהיה האכילה בבעלים דווקא.

¹כפי' (עיין היכל הברכה בפרשתנו דף רמח: סו"ה מעיל). ועיין בספר אמרי נועם להגאון הצדיק מדויקוב ז"ל (יום ב' דפסח סעודת אסתר ד"ה וספרתם) על הכתוב (וימיה טו, יט) 'אם תוציא יקר מוזול כפי תהיה'.

לכפר על לשון הרע, וכן נגעים באין על לשון הרע, כדאמרין פרק יש בערכין (ערכין טז).

ג המשך לשונו: 'בסוד הכתוב (תהלים צב, ז) 'כי הנה אויבך יאבדו יתפרדו כל פועלי אוני', שכן 'יתפרדו כל פועלי' - ראשי תיבות

א המשך לשונו: 'תיבת 'לבד' הכתובה באור החיים במה שכתב 'לא תחשוב כי הבגדים לצורכי עבודה לבד', קצת אינה מדוקדקת, דו"ק ותשכח, אבל כוונתו מבוארת כנ"ל'.
ב שכתבו: 'פירש רבינו תם, דתלי האי בהאי, דמשום דמעיל בא

'את הכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבֶקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרָבִים' (כט, לט).

בדין הקרבת תמיד אחר חצות

~ מתוך: ציונים לתורה כלל לז ~

אחר חצות אינו 'בוקר'

בברכות (כז) פליגי רבי יהודה ורבנן, דרבי יהודה סבירא ליה דזמן הקרבת תמיד של שחר עד ארבע שעות, ורבנן סבירא להו עד חצות. ואמרין התם (כז): דהלכתא כרבי יהודה, הואיל ותנן בבחירתא (עדות פ"ו מ"א) כוונה, עיין שם. ואולם לאחר חצות, לכאורה פשוט דאין שייכות הקרבה לתמיד של שחר, דהכתיב 'את האחד תעשה בבוקר'.

ספרי זוטא: בדיעבד מקריבין אחר חצות

ואולם ראה זה מצאתי חידוש בילקוט פנחס (רמז תשפ ד"ה ואמרת) - והוא מן הספרי זוטא (במדבר כז, ד), וז"ל: לפי שהעיד בן גודגדא - כשר הכבש עד ארבע שעות [הוא המשנה דעדות (שם) המובאה בברכות שם (כז)], רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים, וחד מינייהו - על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות, וגירסת הסיפרי זוטא - 'בן גודגדא', יכול אם עברו ארבע לא יהא כשר, תלמוד לומר, 'תעשה' (במדבר שם) 'תקריב' (שם שם), יכול קודם חצות, מניין אף לאחר חצות, תלמוד לומר 'תעשה' 'תקריב', עכ"ל. וראה זה חדש, דבדיעבד אם לא הקריבו תמיד של שחר קודם חצות, מקריבין אותו לאחר חצות.

פירוש הזית רענן דקאי על של בין הערבים

וראיתי בזית רענן שם (אות עא) שכתב וז"ל: מניין אף לאחר חצות, אפשר הפירוש, שאם לא הקריבו קודם חצות, אזי יקריבו לאחר חצות - של בין הערבים, עכ"ל ז"ל. הנה דכתב ז"ל 'אפשר הפירוש', לפי שהוא עצמו ראה דחקו, ולכן כינה אותו ב'אפשר', כי דברי הסיפרי זוטא פשוט דאתמיד של שחר קאי, דהא ביה איירי והולך, דמתחלה אמר 'יכול אם עברו ארבע' כו', ואחר כך הוסיף לאמור 'יכול קודם חצות מניין אף לאחר חצות', דגם לאחר חצות הוא קרב, וזה פשוט^א.

והנה מה שכתב הזית רענן 'אפשר הפירוש' כו', ונראה דהוקשה לו שיהיה הפירוש כפשוטו - שאם לא קרב תמיד של שחר קודם חצות יקרב לאחר חצות, לא ידעתי באמת מדוע הוקשה לו זה, אי משום דכתיב בתמיד של שחר 'בבוקר',

הרי הסיפרי זוטא ריבויא דקרא דריש - 'תעשה' 'תקריב'.

ואי משום שהיה משמע לו מאיזה מקום בדברי חכמים שאין הדין כן, הנה מזה וודאי הא אין להקשות קושיא על הסיפרי זוטא, דתנא הוא ופליגי. וגם לכאורה לא ידעתי אנה מבואר היפוך זה, ובסוגיא דברכות שם נדבר רק מזמן דלכתחלה, וכן הך דעדות איירי בלכתחלה, אבל זמן של דיעבד, שפיר יכול להיות שאם לא קרב קודם חצות יקרב אפילו לאחר חצות.

מדרשת 'שני' בין הערבים ולא ראשון מוכח להיפך

ואולם, לכאורה מדברי הגמרא מנחות (ג) יש ללמוד ההיפוך. דדרשינן שם 'שני' בין הערבים ולא ראשון בין הערבים, היינו שאם לא הקריבו תמיד של שחר לא יקריבו תמיד של בין הערבים, הואיל ויהיה הוא הראשון, ואי איתא דאם לא הקריבו תמיד של שחר קודם חצות מקריבין אותו אחר חצות, אם כן אכתי הא אפשר להקריב אחר חצות תמיד של שחר תחלה ואחריו תמיד של בין הערבים, ואכתי יהיה התמיד של בין הערבים השני.

'חובת שעתא ברישא' לא שייך כשהשני תלוי בראשון

ואין לומר דאי אפשר לעשות כן, דכיון דמטא זמן של תמיד בין הערבים, בעי לאקדומי חובת שעתא ברישא, ואי אפשר להקדים לו תמיד של שחר, עיין בראשונים ריש תפלת השחר (רי"ף ברכות יז. מדפי הרי"ף; תוספות שם כו: ד"ה טעה), ובזבחים (יב). זה אינו, דזה שייך רק אם אין תמיד של בין הערבים תלוי בתמיד של שחר, ואז שפיר כיון שהגיע חצות הוי ליה שעתיה דתמיד של בין הערבים, מה שאין כן אי דרשינן 'שני', דתמיד של בין הערבים צריך שיהיה שני, ואי אפשר לו להיותו ראשון, אם כן כל זמן שלא הוקרב תמיד של שחר, הרי עדיין לא מטא חובת הקרבת תמיד של בין הערבים כלל, ואחר הקרבת תמיד של שחר הוא שמתחיל זמנו, ואם כן שפיר הרי אפשר להקריב תמיד של שחר אחר חצות, ואחריו תמיד של בין הערבים. ועל כרחק דאם לא הוקרב תמיד של שחר קודם חצות,

עבר זמנו לגמרי, ואי אפשר להקריבו עוד אחר חצות.

תמיד של שחר יכול גם להתמעט מ'שני'

ואולם באמת אין זו ראייה כלל, דהא מיעוטא ד'שני', לתמיד של שחר נמי ממעט ליה, דכיון דההקרבה של בין הערבים - היינו אחר חצות - צריכה להיות שני, אם כן הרי גם את התמיד של שחר אי אפשר להקריב עוד אז, דאם כן תהיה בו הקרבת ראשון, והתורה אמרה שהעשיה בין הערבים תהיה עשיית שני ולא עשיית ראשון, ואם כן מהאי מיעוטא גופא ד'שני', הרי גם את הראשון אי אפשר להקריב אחר חצות - אם לא הוקרב קודם חצות, וכמובן.

ואם כן לפי האמת דהאי מיעוטא ד'שני' קאי רק אשעת חינוך, שאז תהיה הקרבה שניה בין הערבים ולא הקרבה ראשונה, אבל לא קאי אאחרי שנתחנך המזבח^ב, אם כן אחרי שנתחנך, שפיר יוכל להיות שאם לא קרב תמיד של שחר קודם חצות, הוא קרב שפיר גם אחר חצות^ג.

יש לאחר של בין הערבים - דהתורה קראתו 'שני'

והנה יש לעיין לדברי הסיפרי זוטא הנ"ל - דאם לא קרב תמיד של שחר קודם חצות מקריבין אותו אחר חצות, מתי הוא קרב אחר חצות, אם קודם תמיד של בין הערבים או אחריו. ולכאורה נראה דקרב אחריו, דחובת שעתא עדיף לאקדומי וכנ"ל.

ואולם יש לומר, דכאן לא שייך הך דחובת שעתא כו', דבאמת הרי הכתוב קורא לתמיד של בין הערבים 'כבש השני', ואם כן פשוטו של מקרא מורה דצריך להיות תמיד של שחר קודם לו, והוא השני. ונהי דדרשינן ד'שני' בין הערבים ולא ראשון בין הערבים אמרין דהוא רק אשעת חינוך וכנ"ל, מכל מקום יש לומר דזהו רק לענין שלא תהיה התחלת הקרבה בין הערבים - לא של ראשון ולא של שני וכנ"ל, זה דייקא הוא דאימעוט רק אשעת חינוך לבד, דאי אפשר להיות הכוונה בזה אלעולם, דהא מ'תעשה' 'תקריב' ילפינן דאפילו לא קרב תמיד של שחר קודם חצות מקריבין אותו אחר חצות וכנ"ל, אבל לענין התמידין עצמם, שפיר יוכל להיות עדיין דצריך שיהיה תמיד של שחר הראשון ותמיד של בין הערבים השני, מדקראתו תורה 'שני', וכששניהם קריבין בין הערבים גם כן הוא כן, דהראשון קרב תחלה והוא אחריו, [ונהי דלעיקובא יש לומר דאין בזה עיכוב, דכסדרן לא מעכבא (זבחים מ), מכל מקום לכתחלה מיהת סדרם כן]^ד.

אחר בין הערבים, אם תמיד של בין הערבים לבד, או גם תמיד של שחר, מזה לא נדבר כלל בגמרא.
 ד) ובוה ביאר שם (פיסקא טז): 'ואם כנים הדברים, הנה יש לדרוש בזה טעמא דקרא, מדוע אין מחנכין באמת את המזבח רק בתמיד של שחר. וזה, שבין הערבים אי אפשר לתכנו, שאם יתחנכו בין הערבים, על כרחק יהיה החינוך בדבר שאינו כתיקנו, שהרי תמיד של שחר זמנו העיקרי כדניו לכתחלה הוא בבוקר, ורק בדיעבד אם לא הקריבוהו בבוקר איתרביא מ'תעשה' 'תקריב' דקרב גם לאחר חצות, אבל על כל פנים הרי אין הקרבה זאת כתיקנה, כיון שאיננה במונה העיקרי לכתחלה כדניו. ואם כן ממה נפשך, איך שיחנכו המזבח, יהיה החינוך בדבר שאינו כתיקנו, שאם יקריבו עתה בין הערבים תמיד של שחר תחלה, נמצא שבו הוא שנתחנך המזבח... נמצא שנתחנך בדבר שאינו כתיקנו, שהרי זמן תמיד של שחר

א) ראה אריכות **בציונים לתורה** שם (פיסקא ד), מקור להוה אמינא זאת שאם לא הקריבו של שחר לא יקריבו בין הערבים.
 ב) ראה מנחות שם: 'דתנו רבנן, ואת הכבש השני תעשה בין הערבים', שני בין הערבים ולא ראשון בין הערבים. במה דברים אמורים, שלא נתחנך המזבח, אבל נתחנך המזבח, אפילו ראשון בין הערבים'.
 ג) **המשך לשוני**: 'ולשון הגמרא דאמר, במה דברים אמורים שלא נתחנך המזבח, אבל נתחנך המזבח אפילו ראשון בין הערבים, הכי פירושו, במה דברים אמורים שלא נתחנך כו', אבל נתחנך, אפילו ראשון - היינו אפילו הקרבה ראשונה יכולה להיות בין הערבים, שאפילו לא הוקרב תמיד של שחר עד חצות, מקריבין אחר חצות, ואף דתווצאת ההקרבה שאחר חצות הקרבת ראשון בזמן בין הערבים, אבל מה מקריבין אז

לכתחלה הוא בבוקר, ואילו בבין הערבים הוא בו רק כשרות של דיעבד. ואם יקריבו תחלה את התמיד של בין הערבים ויהיה בו החינוך, נמצא שגם כן היה החינוך בדבר שאינו כתיקנו, דאפילו נימא ד'שני' לא מעכב, מכל מקום לכתחלה מיהת הא בעינן 'שני' - שיקרב התמיד של שחר תחלה והוא אחריו, ואם הוא קרב בלא התמיד של שחר לפניו ואינו 'שני', נמצא דאף שכשר, מכל מקום אינו כתיקנו וכדניו לכתחלה. ועל כן אין ראוי שיהיה החינוך בכמו זה, דנהי דבדיעבד כשר, מכל מקום זהו רק בהקרבה פרטיית, אבל הקרבה של חינוך, שהיא הקרבה שרשית לכל ההקרבות שאחריה (ראה עוד אוצרות יוסף דרשה לשבת שובה פיסקא סה; שם מאמר דוד פיסקא רד; בית האוצר מערכת א כלל א אות כ ד"ה ע"ל), ראוי שתהיה לגמרי כתיקנה, ולא יהיה שם חסרון בהשורש וההתחלה". והאריך שם (פיסקא יז-יב) בעוד ראיות שדבר שהוא ראשון מצוותו שיעשה לכתחלה.

יפזר מעותיו לצדקה

ברכת ה'אבני נזר' ז"ע כללתו: להרבות בצדקה ובעזרה לעניים ולחולים בגופה - וכך תזכה לבנים | המפזר מעותיו לצדקה זוכה לבנים זכרים - טעמים וענינים על הקשר בין המצוה ושכרה | 'הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין ליה בנים זכרים' - בזכות מצות צדקה והבדלה על היין

במשנתו של רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל ז"ע (גליוני הש"ס ברכות ה: ד"ה כל הנותן) מצינו בענין זה, שפירש בכך את מאמר חכמינו ז"ל (ברכות ה:): "הנותן מטתו בין צפון לדרום, הויין ליה בנים זכרים", וזו לשון קדשו:

"בספר חושב מחשבות לרבי עמנואל חי ריקי ז"ל (מאמר נוי בגדי שש אות ג) כתב, כי בן זכר מעשיר את אביו, כדאמרין בנדה (לא:): בא זכר לעולם בא ככרו בידו, מה שאין כן נקבה נקיה באה כדאמרין שם, עיין שם. וכמו כן בן זכר מחכים את אביו כי חייב ללמדו תורה, ועל ידי כן מתחכם גם הוא, כדאמרין (מכות י:): ומתלמידי יותר מכולם, ומה שאין כן בת אין חייב ללמד תורה, ואדרבה כל המלמדה תורה כאילו מלמדה תפלות (סוטה כא:). ולכן בן זכר דמביא לאביו עשירות וחכמה הבאין מצפון ודרום, כדאמרין (ב"ב כה:): הרוצה להעשיר יצפין להחכים ידרים, וסימניך שלחן בצפון ומגורה בדרום, לכן הוא שכר הנותן מטתו בין צפון לדרום מדה כנגד מדה שיזכה לבנים זכרים המביאים לו שפע הבא משתי רוחות אלה.

"ועל דרך זה יש לפרש לענ"ד על פי גמרא בבא בתרא (י:): מה יעשה אדם ויהיה לו בנים זכרים, רבי אליעזר אומר יפזר מעותיו לעניים, ובשבועות (יח:): כל המבדיל על היין במוצאי שבתות הויין לו בנים זכרים, ובברכות (ג:): אמר על הבדלה מתוך שהיא חכמה קבעוה בברכת חכמה, נמצא דעל ידי פיזור ממונו לעניים, שהמון בא מן הצפון כנ"ל (מצפון זהב יאתה), ועל ידי הבדלה כתיקנה על היין, דההבדלה היא חכמה הבאה מן הדרום כנ"ל, זוכין לבנים זכרים. ולכן 'הנותן מטתו בין צפון לדרום' - **ודבר זה יזכירוהו לפזר לעניים הממון שבא מן הצפון, ולקיים מצות הבדלה כתיקנה על היין** שההבדלה היא חכמה הבאה מן הדרום, ועל ידי שני דברים הנ"ל יזכה לבנים זכרים, ודו"ק ונכון בסיעתא דשמיא".

"העני בירך אותה שתזכה ותיושע בכל מה שצריכה. כעבור יום יומיים הבריא והמשיך בדרכו. באותה שנה נפקדה בכך זכר!".

בספר 'אור לשמים' (פרשת נח ד"ה וזה עוד) כתב לפרש הכתוב (בראשית ח, כב) 'עוד כל ימי הארץ זרע וקציר': "זרע וקציר, דהיינו שיהיה לישראל זרע של קיימא, 'וקציר', שיהיה להם לישראל בנים זכרים וימולו את בניהם, וזה 'וקציר', וכאשר פירשנו הכתוב (הושע י, יב) 'זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד', דאיתא (ש"ה הק' שער האותיות - קדושה) שקודם הזיווג יתן האדם צדקה, ופירשו הטעם כי המצוה הזו הוא כמו כל המצות שבתורה, רק מחמת עטיו של נחש שהטיל זוהמא נתגשם המצוה זו, והוא קצת מסטרא דמותא, ולכן צריך האדם ליתן צדקה בשעת הזיווג, 'וצדקה תציל ממות' (משלי י, ב). וזה 'זרעו לכם לצדקה', 'וקצרו לפי חסד' - ובאם שרצונכם שיהיה לכם בנים זכרים, תעשו עוד יותר, שתתנו צדקה לפי חסד - המתחסד עם קונו".

נכדו הגה"צ רבי משה הלברשטאם זצ"ל בעל 'דברי משה' וראש ישיבת טשאקאווא האיר והוסף על כך בשולי הגליון כמה הוספות יקרות (אור לשמים מהדורת המסורה תשס"א): "אולי זוהי כוונת הגמרא (בבא בתרא י:): מה יעשה אדם ויהיה לו בנים זכרים, רבי אליעזר אומר יפזר מעותיו לעניים. וזוהי יומתק המדרש פרשת תזריע (ויקרא יד, ב) 'אשה כי תזריע', הה"ד 'אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק', והיינו מתי יולד זכר, אם ישא דעתו למרחוק וכבר בעת הזיווג יתן לפועלו צדק, צדקה, דעי לשון זיווג וחבור, וכמו 'יודע אדם את חוה'".

ועוד הוסיף: "לפי דברי רבינו ז"ל יונעם סדר סימני השולחן ערוך בחלק יורה דעה, שסידר מרן המחבר הלכות מילה אחר הלכות צדקה, רמז שאחר נתינת הצדקה יבוא זכר לקיים בו מצות מילה".

כמה שנים עברו לאחר נישואיו של הרה"ק בעל 'שם משמואל' **מסאכטשוב** ז"ע בזיווג שני, עם אשה צדקנית⁸ שטיפלה ביתומים הרבים שנותרו בביתו לאחר פטירת אשת נעוריה⁹, ועדיין לא נושעה בזרע של קיימא משלה. בצר לה, נכנסה אל חמיה הרה"ק בעל 'אבני נזר' ז"ע וביקשה את ברכת קדשו.

בנה, הרב אהרן ישראל בורנשטיין ז"ל, רשם לפי אמו הרבנית **מידל** ע"ה דברים כהווייתם של אותו מעשה:

"אמי לא זכתה לבנים בשנים הראשונות לחתונתה והיתה ממורמרת מאוד. היא הרבתה לתנות דאגתה לפני חמותה, הרבנית שרה צינא ע"ה, בת הרה"ק מקאצק ז"ע, והיא מצדה יעצה לה להיכנס לחותנה ה'אבני נזר' לפני ראש השנה [ואולי אמרה: בראש השנה לפני התקיעות] ולהזכיר עצמה לפניו.

"כך גם עשתה, חמותה נכנסה לחדר לפנים ואמי נשארה עומדת בפתח. הרבנית התחילה במלים אלה: 'כלתנו הרי היא צודקת, וכי מה היא רוצה? היא רוצה בבן זכר, והרי לשם כך נישאה לאיש קשיש ממנה בשנים'.

"ה'אבני נזר' בירך אותה ואמר שלא תדאג, יהיו לה בנים, וציוה עליה שתרכה בצדקה, ביחוד בגופה, שתעזור לעניים ולחולים ככל שרק תוכל.

"ובהמשך: אמי סיפרה שקיימה את הציווי בכל יכלתה. לא עברו ימים מרובים ונודמן מקרה והיא ראתה בזה כאילו אות מן השמים. באו וסיפרו שבבית המדרש על הספסל שוכב איש עני חולה עובר אורח בלתי ידוע, בגדיו סמרטוטים וכולו מזוהם שקשה להתקרב אליו מפני הריח הנודף. כששמעה זאת אמרה: הנה זהו בשבילי. נכנסה לבית המדרש עם קערת מים חמים, הפשיטה את הסמרטוטים שעליו ורחצה את כל גופו לעיני כל הנוכחים, הוציאה בגדים משל בעלה והלבישה אותו מכף רגל ועד ראש, הציעה לו מצעים בעזרת הנשים והאכילה והשקתה אותו.

(ק"ב) אשר מצוה זו אינו נמחק לעולם. וזהו 'שלך לעולם עומדת' (במדבר טו, ו), היינו זו המצוה תהיה ראייה לקיים אותה המצוה שהיא לעולם עומדת, והיא מצות צדקה".

(ה) ראה **חידושי אגדות** למהרש"א: "אפשר שסמך על מה שפירש דוד במזמור דמייתי בסמוך (תהלים קיב, א): 'אשרי איש ירא את ה' וגו' גבור בארץ יהיה זרעו דור' וגו', וסיים בו שלכל זה זכה לפי שפירש נתן לאבינוים וגו' וק"ל".

ויצוין פירוש בדרך הלצה שכתב **ב'בן יהודע'** שם (עיין שם כמה פירושים למאמר זה): "הטעם שיזכה המפזר מעות לעניים להוליד בנים זכרים, דמנהג רוב העולם, כשיבא לאדם בן זכר מחלק מעות לעניים ביום המילה, מה שאין כן אם יבא לו בת אינו מחלק כלום. לכן העניים כשרואין זה ותרן ומפזר מעות לצדקה תמיד, אז ירכו אותו שיליך בן זכר ויחלק צדקה ביום המילה. לכן אמר שזוכה לבנים זכרים מכח ברכתן של עניים, וכבר אמרו רבותינו ז"ל (מגילה טו, א) אל תהי ברכת הדיוס קלה בעיניך, שהרי שני גדולי הדור דוד ודניאל ברכום שני הדיוסות ונתקיימה ברכתם".

אצלה כל הזמן עד שיצאה מכלל סכנה והיה אפשר להסיעה לווארשה".

ובהקדמה לספר מצוין, שר' אהרן ישראל היה הבן-זכר שנולד בשכר אותה צדקה לעני, כארבע שנים לאחר נישואי אמו ע"ה.

(ד) ובענין צדקה נעתיק מה שכתב בספר **'אמרי נועם'** בפרשתנו (את ד:): "כי עיקר הדלקת מנורה הגם שאין מהצורך לאורה (עיין שבת כב:), רק רצה הקב"ה לזכות את ישראל והרבה להם תורה ומצות. וכמו כן הענין במצות צדקה להאיר את העני והאביון מתוך החשיכה. הגם אשר כביכול הוא זן ומפרנס לכל מקרני ראמים וכו' (שבת קז:), וכי קצרה ידו חלילה אשר הוא בעצמו ישפיע להאביון ולא יצטרך לזולתו. רק זה הוא גם כן מחמת כי חפץ במצות זרע ישראל. וזהו 'ויקחו אליך שמן זית זך כתיב למאור', היינו על ידי מצות המנורה יבינו סוד הצדקה, ולהאיר להאי דל ועניי ואל ישוב דך נכלם, שהוא כתיב ונשבר ומדוכא ועליך מוטל להאיר לו. והנה במצות צדקה נאמר (תהלים קיב, ג) 'וצדקתו עומדת לעד', כידוע מדברי האר"י ז"ל (לק"ת תהלים

(א) בת הגאון רבי **משה נתן כהנא שפירא** זצ"ל אבד"ק קשוניו, מתלמידי ה'אבני נזר' ז"ע.

(ב) הרבנית **יוטא לאה** ע"ה, בת החסיד ר' **אליעזר ליפמן** ליטמנוביץ ז"ל מגדולי חסידי קאצק וחתן הרה"ק בעל 'תפארת שלמה' **מראדומסק** ז"ע. נפטרה ביום י"ג כסלו תרס"ב.

(ג) ספר **'מראה הדשא'** (עמוד לו). ומספר שם עוד: "גם אחר כך הרבתה לטפל בחולים. היצרפה לחברת ביקור חולים והיתה מטפלת בהם במסירות. זכורני מקרה, והייתי עדיין ילד, פעם בשבת באו וסיפרו שבתחנת הרכבת עומד קרון ובו אשה שילדה בדרך ואי אפשר היה להסיע אותה הלאה, הפרידו את הקרון מן הרכבת והשאירו אותה בתחנה. אמי לא השתתה, ביקשה **מאברהם יצחק פירשטנברג** שהעוסק בחנות היין שהיה שייך מקודם לאממ"ר וכשהוכתר לרבי הועברה לגיסי ר' **אהרן רוטנברג**, שילווה אלה, לקחו איתם שמיכות ובגדים ואוכל ויצאו ברגל לתחנת הרכבת, שהיתה במרחק רב מן העיר. שם טיפלו ביולדת ובתנוקת שנולדה, סידרו לה מצע הוגן וקבעה משמרות של נשים שישבו

'חשוד' על ידי מחשבה

הנה קיימא לן (בכורות ל). דהחשוד על הקל אינו חשוד על החמור. ואם כן, כל שכן דחשוד אמושבט עבירה אין נעשה חשוד על ידי כן לעשות העבירה ההוא בפועל, וכגון אם רצה לאכול אכילת איסור, ומחמת אונס לא עלה בידו עדיין, אין נעשה חשוד לאכילת איסור ההוא, כיון דעדיין לא היה לו רק רצון לעבור ולא עבר עדיין בפועל, ואם כן יוכל להיות שאילו יבוא לעשות המעשה בפועל - יתעורר טבע נפשו נפש הישראלי הקדושה ולא יתנהו לעבור בפועל, ועל כן אין נעשה חשוד במחשבה ורצון אגוף המעשה, וכמובן^א.

ועיין בבא קמא (קח:), תבעוהו בעלים לשומר ונשבע, והוכר הגנב, ותבעו שומר והודה, תבעוהו בעלים וכפר, והביאו עדים, מי נפטר הגנב בהודאת שומר או לא כו'. אמר רבא, אם באמת נשבע (השומר) - נפטר הגנב בהודאת שומר (דכיון דנאמן הוא, אנו סהדי דאי הוי משתכחא בהמה ניחא ליה למרה דתיהוי בידיה דהיאך, הלכך על שומר זה לחזור אחריה, ותביעתו תביעה, והודאת גנב הודאה), אם בשקר נשבע - לא נפטר הגנב בהודאת שומר (דכיון דשקרן הוי, אנו סהדי דלא ניחא ליה למרה דליתיה תו שומר עלה ותביעתו אינה תביעה). בעי רבא, עמד לישבע בשקר ולא הניחוהו, מהו, תיקו. וברש"י (ד"ה ולא): מדלא נשבע - נאמן הוא עדיין לבעלים, או דלמא כיון דעמד לישבע תו לא מהימני ליה בעלים, עכ"ל.

ומוכח לכאורה, דדבר זה איבעיא בגמרא אם נעשה חשוד על ידי המחשבה ורצון לעבור. ואולם אין לדון מנאמנות בעיני אדם להחשב נאמן לאדם - לענין דין חשוד לדינא, דלדינא יש לומר שפיר דאין נעשה חשוד על ידי מחשבה ורצון כו', אף על גב דבעיני אדם אבד נאמנותו ואין רוצה להאמין לו עוד, וכמובן.

הקדמת הכסף קודם זריקה והצטרפות השחיטה בכפרה

הנה אי בעינן צירוף השחיטה לכפרה, עיין בבא קמא (קיא:), דאמרין דאם נתן הכסף קודם האשם בגזל הגר - לא יצא, ויליף ליה מדכתוב (במדבר ה, ח) 'האשם המושב לדי' לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו, ועדיין לא כיפר (דמדכתוב 'אשר יכפר

בלשון עתיד, משמע דכשהשיב לכהן את האשם דהיינו קרי הכסף עדיין לא כיפר, רש"י). ומבואר דצריך שיוקדם הכסף לכפרת האשם.

ועם כל זה כתבו התוספות בזבחים (קג: ד"ה ומודה), דלאחר שחיטת האשם יכול להביא עדיין הכסף קודם זריקה, וקרינן ביה שפיר 'אשר יכפר', עיין שם. הרי דאף על גב דאי אפשר לשחיטה גם כן שתצטרף בכפרה זו, דהא בעינן קדימת הכסף לכפרה, ואילו בשחיטה הרי עדיין לא נתן הכסף, ועם כל זה שפיר מיכפר בזריקה לחוד.

ואולם יש לומר, דגם השחיטה מצטרפת שם שפיר בכפרה אף שלא קדם לה הכסף, דבעינן רק שיהיה שם ענין כפרה עוד גם אחר הכסף - כי היכא דניקרי ביה 'אשר יכפר' לשון עתיד, והרי יש ענין כפרה ועיקרה שפיר אחר הכסף - בזריקה, ועל כן גם השחיטה מצטרפת שפיר, דאין הכוונה שם דלפני הכסף אי אפשר שיהיה כפרת הקרבן כלל, רק הכתוב מצריך שיושאר עוד שם ענין כפרה גם אחר נתנית הכסף, כי היכא דניקרי ביה 'אשר יכפר', ואז שפיר גם לפני הכסף היה יכול לפעול כפרה, ודו"ק.

ואולם בלאו הכי נמי מוכח מכמה דוכתי, דאין צריך צירוף השחיטה לכפרה, וכמו שהארכתי במקום אחר בזה (ראה ציונים לתורה כלל לא פיסקא ח"ג: טו; כד-כו; בית האוצר מערכת ב כלל ט אות ו ד"ה ועיין מנחות), ואין כאן מקומו.

חיוב השבה בגזל עכו"ם | פסול עדות | מקנה | תכונות רעות בנפש | בקושיית מהרש"ל | דכל התורה לישראל ניתנה | עשה' בגזל

בבבא קמא (קיא:), מניין לגזל עכו"ם שהוא אסור כו'.

מה שכתבו **האחרונים** (ראה יום תרועה ראש השנה כח. ד"ה ולכן; נתיבות המשפט סימן שמח ס"ק א) דמכל מקום אין חיוב השבה, עיין שו"ת **חות יאיר** (סימן עט ד"ה ולא) כתב בפשיטות להיפוך. ועיין שו"ת **מהר"י ווייל** (סימן קלח ד"ה על - ד"ה ואפילו)², עיין שם היטב כל התשובה.

ולענין אי נפסל לעדות על ידי גזל עכו"ם, עיין שו"ת **משפטים ישרים** (סימן מה)³. ועיין שו"ת **חכם צבי** (ח"א סימן כו ד"ה ועוד)⁴.

מדאורייתא לעדות, ו**מהרי"ק** (ערך לחם ח"מ סימן לד ד"ה גונב) הכשיר, משום דלא משמע דהו לאינשי דאסור⁵.

(ד) שכתב: "... למדנו חידוש... ממה שכתבו התוספות (בכורות יג: ד"ה כמ"ד)... דאף למאן דאמר גזל הגוי מותר היינו היכא דלא ידע הגוי שהוא גזול, אבל כשהגוי יודע שהוא גזולו אסור מדאורייתא לכולי עלמא מכה 'וחשב עם קונהו' (ויקרא כה, ג; עיין בבא קמא שם), נמצא דהגזול את הגוי במקום שהגוי יודע הדבר, נוסף על מה שהוא עובר על לאו ד'לא תחלו את שם קדש' (ויקרא כב, לב), עוד הוא עובר על איסור גזל הגוי שהוא אסור מדאורייתא מכה 'וחשב עם קונהו', וממילא הדבר ברור שהוא פסול לעדות ולשבויה...".

(ה) שהביא: 'קושיית מהרש"ל' (ים של שלמה פרק י סימן כ) על

ומה שכתב שם בתחלת התשובה (ד"ה ולי) הַסְבֵּרָה בארוכה, דכוונת הלאו לזכותינו, שלא נקנה תכונה רעה בנפשינו, עיין שם⁷. לא ידעתי גם אריכות זה למה, דדברי מהרש"ל (ים של שלמה בבא קמא פרק י סימן כ) בפשיטות תמוהים, דאמת דהתורה לישראל נאמרה (סנהדרין נט.), ואם כן נאמר לישראל 'לא תגזול' (ויקרא יט, ג), ולא נאמר זה לעכו"ם, אבל מי יהיה הנגזל, מזה הא לא דיברה תורה, ושפיר כל גזול בכלל - הן ישראל הן עכו"ם. ודמיונו, יולפני עור לא תתן מכשול' (שם שם, יד) נאמר לישראל ולא לעכו"ם, ואין עכו"ם מוזהר על 'לפני עור' (עיין תוספות עבודה זרה טו: ד"ה לעובד), דנאמר זה רק לישראל 'ולפני עור לא תתן' וגו', אבל מי יהיה העור, מזה לא דיברה תורה, והכל בכלל - הן ישראל הן עכו"ם, ולכן אסור ליתן אבר מן החי לבן נח מלאו הנ"ל (עיין פסחים כב:), וזה פשוט.

וגוף לשון החכם צבי דאיסור גזל עכו"ם שלא נקנה תכונה רעה בנפשינו, הוא לשון **פירוש המשנה** להרמב"ם כלים (פ"ב מ"ז), דהביא שם איסור גזל עכו"ם, ולשון שם בסוף דבריו: שזהו חטא והגעה לאדם תכונות רעות כו'.

ועיין שם דיש ללמוד משם חידוש דמקרא ד'וחשב עם קונהו' (ויקרא כה, ג) - ידקדק עם קונהו, נלמד איסור גזל עכו"ם, ואם החמירה תורה על גזילו של עכו"ם - קל וחומר על גזילו של ישראל, עיין שם. ואם כן הא יושב בגזל ישראל עשה וגם לאו, היינו עשה הנלמדת מקל וחומר מְעִשָּׂה ד'וחשב' וגו' - ידקדק וגו', ולא ד'לא תגזול'.

ויש לעיין **לרמב"ן** על התורה פרשת יתרו (כ, ח ד"ה ומדרשו), דעשה חמורה מלאו, אם כן למאי דקיימא לן (תמורה ד:), דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי, ולמאן דאמר (עיין ספר הכריתות שער ג אות קסד) דאפילו לחד מינייהו לא מנתק, אם כן הוא הדין דלא אתי עשה ומנתק לעשה ולא תעשה, ואפילו להלא תעשה לבדה גם כן לא מנתק, ואם כן מדוע חשוב גזל לאו הניתק לעשה (עיין מכות טז). ויש לחלק בין איסור עשה לרמב"ן הנ"ל דאיירי בחיוב קיום עשה, ויש לעיין עוד מכמה דוכתי.

ושוב ראיתי דבגליון **הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל** כאן (גליון הש"ס ד"ה ידקדק) אהך ד'וחשב' וגו' - ידקדק כו', ציין לעיין בפירוש המשנה להרמב"ם הנ"ל.

הרמב"ם (הלכות גזילה ואבידה פ"א ה"ב), דסבירא ליה שגולת וגנבת הגוי אסורה בלאו כמו של ישראל. ודבר תימה הוא בעיני, כי התורה בכללה ובפרטה לישראל ניתנה (עיין סנהדרין נט.), עכ"ל מהרש"ל...". וכתב החכם צבי: "ול' דברי מהרש"ל תמוהין מאוד, ומה ענין דהתורה לישראל ניתנה ולא לנכרים שהביא מהרש"ל, ומה זו קושיא להרמב"ם, אטו משום לתא דידהו הוא, וכי הרמב"ם סבור שהנכרי נצטווה שלא יניח לישראל לגזלו או לגנובו ממנו, והלא **אנחנו נצטוונו שלא לעשות מעשים מכוננים**, ולא יהא אלא גונב על מנת למיקט או על מנת לשלם תשלומי כפל (ראה בבא מציעא סא) אף שאינו מתכוין לגנוב, ולא עוד אלא שמתכוין לטובת הגנב, עם כל זה נצטוונו אנחנו שלא להרגיל עצמינו לגנוב...".

(א) כעין זה **בבית האוצר** (מערכת א כלל קלא ד"ה וע"ע תוספות): **'ובכתבי אנדה** שלנו נתבאר אצלינו... דלפי שנפש ישראל אצולה משורש התורה (ראה זוה"ק אחרי יעב, ג), לכן בהזכיר לפניה איסור הכתוב בתורה, יוכל להיות שיתעורר פנימיות הנפש הטובה באמת ויתחרט ולא יעבור. והוא כעין דברי **הזוהר** (ויקרא יג:), על הכתוב (ויקרא ה, א) 'ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה', דהכתוב מתמיה, 'ונפש כי תחטא', הרי 'שמעה קול אלה', שמשמעין אותה לפני ירדה לעולם הזה שלא תחטא (עיין נדה ל:)."

(ב) בענין מי שקידש אשה במשכון של עכו"ם, שחלים הקידושים ואין כאן גזל.

(ג) שכתב: 'גונב ממון הגוי, **להרד"ב**' (ח"ג סימן אלף רעו) פסול

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע עמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מעגל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com